

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนาภาคเหนือ The process of creating the identity of the northern Lanna Buddhist community

พระปลัดบุญช่วย ฐิตจิตโต (ยังสามารถ)

Phrapalad Boonchuay Thitacitto (Yangsamart)

พระครูปลัดกิตติพงษ์ กิตติโสภโณ (วงศ์สถาน)

Phrakhupalad kittipong kittisobhano (wongsathan)

พระนพดล ปภัสสรวิโส (ปันมะ)

Phra Noppadon Paphasarawatso (Panma

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Religion and Philosophy Mahamakut Buddhist University

E-mail : phraboonchuay2522@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 10 มีนาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 28 เมษายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 เมษายน 2566

บทคัดย่อ

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนล้านนาภาคเหนือ การเสริมสร้าง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีมาด้วยการเสริมจุดแข็ง รักษาประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และเสริมจุดอ่อนให้แข็งแรง เพื่อสร้าง ความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชน อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ ซึ่งสังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ชุมชนชาวพุทธล้านนา คือประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาในล้านนา 8 จังหวัดภาคเหนือ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชาวพุทธล้านนาโดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการสร้างความเข้มแข็งของชาวพุทธล้านนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างหลักการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาได้ตรงตามความต้องการของชุมชน และสังคมที่เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว เป็นนโยบายพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน อันจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชนในชุมชน ด้วยพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาก่อให้เกิดสังคมไทยที่มีประสิทธิภาพสูง เกิดมั่นคง เนื่องจากมีการพัฒนาออกไปจากตนเอง ครอบคลุม ชุมชน ประเทศชาติ โลก สร้างศรัทธาที่มีแนวทางทางดี ก่อให้เกิดการพัฒนาของชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, ชุมชนล้านนา, ชาวพุทธล้านนา

Abstract

This academic article Searching from the Tripitaka and academic papers to study the process of creating the identity of the northern Lanna community.

Strengthening means that the people in the community have preserved good traditions by enhancing their strengths. Preserve the tradition that has been handed down and strengthen weaknesses in order to build strength both physically and mentally of the people. Identity refers to the characteristics of a particular community. which makes it known or remembered in which each society has its own cultural identity Lanna Buddhist Community are people who follow Buddhism in Lanna, 8 northern provinces strengthening the identity of the Lanna Buddhist community in order to strengthen the Lanna Buddhist community by using Buddhism as an important tool in building the strength of Lanna Buddhists in line with the needs of the community This will lead to the creation of the propagation principles of Buddhism to meet the needs of the community. and a fast-moving society It is a policy to develop the country for sustainable security. This will create both physical and mental immunity of the people in the community. With Buddhism to strengthen and strengthen the identity of the Lanna Buddhist community, resulting in a highly effective Thai society, born stable due to the development of self, family, community, nation, world, creating faith that has a good way contribute to the development of a strong and sustainable community.

Keywords: Identity, Lanna community, Lanna Buddhist,

บทนำ

สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ การพัฒนาเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ มุ่งจะเคลื่อนตัวเข้าสู่สังคมเมืองเพื่อหาสิ่งที่จะมาตอบสนองความต้องการของตน และเมื่อยิ่งพัฒนาไปเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยังมีวัตถุประสงค์ความต้องการมากเท่าใด ก็จะก่อให้เกิดไม่รู้จักพอ ประชาชนคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีปัญหาด้านจิตใจเกิดขึ้นมากมาย อาทิ เช่น มีพฤติกรรมแสดงออกที่อดไม่ได้รอไม่ได้ ขาดความเมตตา เอื้ออาทร ในขณะที่พระพุทธศาสนามีคำสอนที่กล่าวว่า เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2535 : 26) การก่ออาชญากรรมดังที่เป็นข่าวอยู่เสมอ สังคมปัจจุบันจึงไร้ความมีน้ำใจ เมื่อสังคมไทยตกอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมเช่นนี้ คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า การมีความพร้อมทางวัตถุจะทำให้ชีวิตมีความสุข จึงพยายามทำทุกสิ่งเพื่อตามวัตถุ ไขว่คว้าหาการบำรุงชีวิต สิ่งใดที่ยังไม่มีเหมือนคนทั่วไปจะพยายามดิ้นรนหาหา สิ่งที่มีอยู่แล้วก็ให้มีมากกว่าเดิม ก่อให้เกิดปัญหาการกักขังขี้สั่นหรืออาจถึงขั้นทุจริตคดีมีข้อหาที่การทำงาน ซึ่งจะทำให้คนค้นหาความสุขทางใจไม่ได้จนตลอดชีวิตมนุษย์ในสังคมปัจจุบันชอบตรวจสอบคนอื่น ไม่ยอมหันมาตรวจสอบตนเอง ดังคำสอนที่ว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง(ขุ.ธ.25/36/66.)

การเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่อย่างยั่งยืนจะต้องปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติตามรูปแบบที่เป็น อัตลักษณ์ที่ดี ที่ปฏิบัติกันมายาวนาน เสริมสร้างจุดเด่นให้เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งในการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่ผู้ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวม เกิดการกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้

ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียง พึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่สภาวะดินดำน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัยอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

ความหมาย ความสำคัญประเภท และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์

ความเป็นตัวตนมีลักษณะคล้ายกับเหรียญมีสองด้านซ้อนทับกันอยู่ วาทกรรมจะสร้างภาพตัวแทนของเรา เช่น การเป็นหญิงหรือชาย การเป็นไทยหรือเป็นลาว เป็นต้น อัตลักษณ์เหล่านี้จะหล่อหลอมและยึดเหนี่ยวตำแหน่งทางสังคม ตลอดถึงประสบการณ์ความเป็นตัวเราในแง่มุมต่าง ๆ อัตลักษณ์หมายถึงคุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคลสังคมชุมชนหรือประเทศนั้น ๆ เช่นเชื้อชาติภาษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคมอื่น ๆ พุดง่าย ๆ คือลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ “อัตลักษณ์” มาจากภาษาบาลีว่าอุตต + ลักษณะโดยที่ “อุตตะ” มีความหมายว่าตัวตน, ของตนส่วน “ลักษณะ” หมายถึงสมบัติเฉพาะตัวหากมองเพียงแค่ว่า “อัตลักษณ์” จึงเหมาะจะนำมาใช้หมายถึงลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าส่วนคำว่า “เอกลักษณ์” มีคำว่า “เอก” ซึ่งหมายถึงหนึ่งเดียวจึงน่าจะหมายความว่าลักษณะหนึ่งเดียว (ของหลาย ๆ สิ่ง) หรือลักษณะที่ของหลาย ๆ สิ่งมีร่วมกันซึ่งเป็นความหมายแรกตามพจนานุกรมนั้นเองคำว่าอัตลักษณ์ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Identity หมายถึงผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้เช่นนักเรียนกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางด้านเสียงที่เด่นมากใครได้ยินก็จำได้ทันทีสังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองโลกาภิวัตน์ทำให้อัตลักษณ์ของสังคมไทยเปลี่ยนไป(ทิดกร สอนภาษา,ฉบับที่ 445, (23 มิ.ย. 2551).

สรุปความว่า อัตลักษณ์ คือ สิ่งที่ยืนยันถึงตัวตนว่าเป็นใคร อย่างไร อัตลักษณ์ที่แท้จริงจะอิงอยู่กับคุณค่า ประวัติศาสตร์ สิทธิ ความเป็นมาทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเราที่แตกต่างจากพวกเขา ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างสานความสัมพันธ์กับสังคมอื่น กลุ่มอื่น อัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่ได้เป็นผลผลิตของเชื้อชาติ วัฒนธรรม และได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ อัตลักษณ์สามารถถูกสร้างขึ้นใหม่ และมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ที่มีกระบวนการสัมพันธ์กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

ประเภทของอัตลักษณ์

มีนักวิชาการที่มีความเห็นเหมือนกันและต่างกันเกี่ยวกับประเภทของอัตลักษณ์ซึ่งท่านแบ่งออกเป็น 2 ประเภทและ 3 ประเภท เพราะผลการศึกษาทำให้ได้เกณฑ์การจำแนกแตกต่างกันแต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว พบว่าอัตลักษณ์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท โดยพิจารณาจากสิ่งที่ใช้ในการแสดงออกของบุคคล ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงการรู้จักตนเอง การรับรู้ตนเอง การยอมรับตนเองและความภาคภูมิใจในตนเองที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทาง

ธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งอัตลักษณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงผลของการขัดเกลาทางสังคมกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และระบบการศึกษาทั้งนี้สิ่งที่แสดงออกมากจะปรากฏในรูปวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อและแบบแผนพฤติกรรม ได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) อัตลักษณ์หรือตัวตนส่วนตัว (Personal or Self Identity) ตนเป็นปัจเจกชน สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการก่อรูปหรือสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นมาได้

2) อัตลักษณ์ส่วนร่วม (Collective Identity) หมายถึงอัตลักษณ์ที่เป็นปัจเจกชนจำนวนหนึ่งมีส่วนร่วมทั้งที่เป็นอัตลักษณ์ส่วนตัวและอัตลักษณ์ทางสังคม

3) อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) หมายถึง อัตลักษณ์ที่คนอื่น ๆ มอบให้กับปัจเจกชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง หมายความว่า ปัจเจกชนคนหนึ่งอาจถูกกำหนดนิยามในทางสังคมโดยเชื่อมโยงกับอาชีพ ศาสนา ภูมิหลังทางชาติพันธุ์หรืออาจจะเป็นประเภททางสังคมใด ๆ ก็ได้

กล่าวโดยสรุป เมื่อใช้เกณฑ์การมองจากภายนอกและการมองจากภายในพบว่า อัตลักษณ์มี 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ที่เกิดจากการนิยามตนเองและอัตลักษณ์ที่สังคมนิยามให้ดังแนวคิดของ Golf man นักสังคมวิทยาในสายสัญลักษณ์สัมพันธ์ได้จำแนกแยกแยะความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม โดยอัตลักษณ์ของปัจเจกประกอบด้วย 2 ส่วน เขานิยามว่า ความคิดความรู้สึกที่เป็นปัจเจกมีต่อตัวเองว่า Ego Identity ส่วนภาพปัจเจกในสายตาคนอื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเขาเรียกว่า “Personal Identity” ส่วน “Social Identity” ของบุคคลคือสถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมคาดหวังและเรียกร้องว่าปัจเจกบุคคลควรจะทำอย่างไร นั่นคือจุดที่อัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ปัจเจกซ้อนทับกันอยู่ อัตลักษณ์ทางสังคมจึงมีสองส่วนคือ ส่วนแรกเป็นมาตรฐานที่สังคมเรียกร้องจากปัจเจกบุคคล และส่วนที่สองคืออัตลักษณ์ที่เป็นจริงของคนนั้น (Golf man, 1963 : 118-121)

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ หมายถึง การสร้างทางชาติพันธุ์ให้เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลาย ไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต สันนิษฐานกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ณ ช่วงเวลาเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในเชิงซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของจนถึงการรบราฆ่าฟันกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหยิบบ่มและผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ดังนั้น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการรักษาความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกัน กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้างความเหมือน ในพวกเราและความต่างในพวกเขาจึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่อย่างสิ้นเชิงและการหยิบบ่มบางส่วนทางวัฒนธรรมคนอื่นมาทำให้เป็นของเรา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในยุคหนึ่ง แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปอัตลักษณ์อาจใช้ไม่ได้ผล (วันดี สันติวุฒิเมธี, 2554 : 219-221).

เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีการปรับตัวและหยิบบ่มวัฒนธรรมระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้เมื่ออัตลักษณ์เก่ามีพลังน้อยลง อัตลักษณ์ใหม่จึงถูกสร้างขึ้นมาทดแทน อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัวและไม่หยุดนิ่ง การสืบทอดและผลผลิต อัตลักษณ์ใหม่จึงเกิดขึ้นได้เสมอภายใต้กาลเวลา และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปซึ่ง (ยศ สันตสมบัติ, 2545 : 50). สิทธิชุมชนตามความเชื่อในมิติของระบบคุณค่าจริง ๆ แล้วไม่ได้มีนัยเฉพาะที่เป็นเพียงความเชื่อดั้งเดิมเท่านั้น แต่หมายถึงคุณค่าที่

มีการปรับเปลี่ยน ผ่านกระบวนการผลิตความเชื่อเดิมมาใช้ในสถานการณ์ใหม่ เพื่อตอบสนองและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ในการปรับตัวนี้ชุมชนให้ความสำคัญกับการมองสิทธิชุมชนในมิติของอำนาจมากขึ้น เพราะการที่รู้ว่าชุมชนมีสิทธิอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างความชอบธรรมของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการจะบอกให้คนอื่นรู้ว่าชุมชนนั้นเป็นใคร และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการแสดง อัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งเป็นความพยายามที่จะกำหนดความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มชนอื่นๆในสังคม

ฉะนั้น เมื่อกลุ่มชนใดก็ตามที่รวมกันขึ้นเป็นชุมชนพวกเขาก็จะต้องพยายามที่จะบอกคนอื่นว่าพวกเขามีตัวตนอยู่อย่างไรในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า อัตลักษณ์ก็คือพลังในการจัดความสัมพันธ์กับภายนอก ทั้งที่เป็น พ่อค้า นายหน้า นักธุรกิจ หรือหน่วยงานทั้งของเอกชนและรัฐบาลในขณะเดียวกัน (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2548 : 45.) มีความเห็นที่สอดคล้องในทำนองเดียวกันและได้มีความเห็นเพิ่มเติมว่าภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ชุมชนมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา แต่ความเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ของชาวบ้านเป็นผลลัพธ์โดยตรงของความเปลี่ยนแปลงการรับรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกัน จากเดิมที่เป็นการรับรู้ว่าเป็นคนบ้านไหน มาจากที่ใด และมีความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนใดบ้าง ในลักษณะใด และระบบความสัมพันธ์ภายในระหว่างชุมชนนี้ชาวบ้านทั้งปวงมีศักยภาพที่จะทำอะไรได้บ้าง ตลอดจนเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ได้มีการร่วมกันแก้ไขปัญหามาอย่างไร ชุมชนจึงดำรงอยู่มาได้ เมื่อรัฐขยายตัวเข้ามาสู่ชุมชน ได้เปลี่ยนการรับรู้ตัวตนของชาวบ้านด้วยการทำให้แต่ละคนเป็นคนของหมู่บ้านหนึ่งๆซึ่งเป็นหน่วยเล็กๆของชาติไทย พร้อมกับการขยายตัวทางด้านการบริหารและการควบคุมของระบบราชการ และชาวบ้านก็รับรู้ตนเองว่าเป็นคนที่จะต้องพึ่งพารัฐในทุกด้านทั้งการทำมาหากิน การจัดการทรัพยากร การศึกษา สุขภาพอนามัย

สรุปความว่า คุณูปการของการศึกษาอัตลักษณ์ช่วยให้เห็นความละเอียดอ่อนของอำนาจในกระบวนการอัตลักษณ์ ความเข้าใจในเรื่องอำนาจและอัตลักษณ์ช่วยให้เรารู้เท่าทันและเข้าใจถึงที่มาของความรุนแรงทางสังคมรอบ ๆ ตัวเรา กระบวนการสร้างอัตลักษณ์จะปะปนอยู่ในชีวิตประจำวันของเราโดยไม่ตระหนักรู้ เราต้องตกอยู่ภายในภายใต้โครงกรอบของมันใช้มันและถูกมันใช้เกือบตลอดเวลา และหากมองไปรอบ ๆ ตัวจะพบความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ของการกีดกันและการแบ่งแยกอยู่เสมอ

อัตลักษณ์ล้านนา

อาณาจักรล้านนา คือ ราชอาณาจักรของชาวไทยวนในอดีตที่ตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตลอดจนถึงสองปันนา เช่น เมืองเชียงรุ่ง (จิ่งหง) มณฑลยูนนาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งมีเมืองเชียงตุงเป็นเมืองเอก ฝั่งตะวันตกแม่น้ำสาละวิน มีเมืองนายนเป็นเมืองเอก และ 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน โดยมีเมืองเชียงใหม่ เป็นราชธานี มีภาษาตัวหนังสือ วัฒนธรรม และประเพณีเป็นของตนเอง ต่อมาถูกปกครองในฐานะรัฐบรรณาการของอาณาจักรตองอู อาณาจักรอยุธยา และอาณาจักรอังวะ จนสิ้นฐานะอาณาจักร กลายเป็นเมืองส่วนหนึ่งของอาณาจักรอังวะในราชวงศ์นยงยาน ไปในที่สุด ล้านนา หมายถึง ดินแดนที่มีน่านับล้าน (ไร่) หรือมีที่นาเป็นจำนวนมาก คู่กับล้านช้าง คือดินแดนที่มีช้างนับล้านตัว เมื่อปี พ.ศ. 2530 คำว่า “ล้านนา” กับ “ลานนา” เป็นหัวข้อโต้เถียงกัน ซึ่งคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมี ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นประธาน ได้ให้ข้อยุติว่า “ล้านนา” เป็นคำที่ถูกต้อง และเป็นคำที่ใช้กันในวงวิชาการ

ปัญหาที่นำไปสู่การโต้เถียงกันนั้น สืบเนื่องมาจากในอดีตการเขียนมักไม่ค่อยเคร่งครัดในเรื่องวรรณยุกต์ แต่ก็เป็นที่เข้าใจกันว่า แม้จะเขียนโดยไม่มีรูปวรรณยุกต์โทกำกับ แต่ให้อ่านเหมือนมีวรรณยุกต์โท สำหรับคำ “ล่านนา” น่าจะมาจากพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ล่านนาหมายถึงทำเลทำนา” ซึ่งทำให้คำว่าล่านนาใช้กันมาเป็นเวลาเกือบหนึ่งศตวรรษ ภายหลัง พ.ศ. 2510 นักวิชาการระดับสูงพบว่าล่านนาเป็นคำที่ถูกต้องแล้ว และชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อ ดร.ฮันส์ เพนธ์ ค้นพบคำว่า “ล่านนา” ในศิลาจารึกที่วัดเชียงสา ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2096 อย่างไรก็ดี การตรวจสอบคำว่า ล่านนา ได้อาศัยศัพท์ภาษาบาลี โดยพบว่าท้ายคัมภีร์ใบลานจากเมื่อน่านและที่อื่น ๆ จำนวนไม่น้อยกว่า 50 แห่ง

อาณาเขตของล่านนา

หลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่า ดินแดนล่านนานั้นหมายถึงดินแดนบางส่วนของอาณาเขตบริเวณ ลุ่มน้ำแม่โขง ลุ่มน้ำสาละวิน แม่น้ำเจ้าพระยา ตลอดจนถึงที่ตั้งตามลุ่มน้ำสาขาเช่นแม่น้ำกก แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน แม่น้ำปาย แม่น้ำแตง แม่น้ำจืด ฯลฯ โดยมีอาณาเขตทางทิศใต้จดเมืองตาก (อำเภอบ้านตากในปัจจุบัน) และจดเขตดินแดนด้านเหนือของอาณาจักรสุโขทัย ทิศตะวันตกเลยลึกเข้าไปในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน ทิศตะวันออกจดฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง ทิศเหนือจดเมืองเชียงรุ่ง (หรือคนจีนเรียกในปัจจุบันว่า เมืองจิ่งหง เนื่องจากคนจีนออกเสียงภาษา “ไทยลื้อ” ไม่ชัด จาก “เจียงฮั่ง” จึงกลายเป็น “จิ่งหง” (Jinghong) ซึ่งบริเวณชายขอบของล่านนา อาทิ เมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง เมืองยอง เมืองบุ เมืองสาต เมืองนาย เป็นบริเวณที่รัฐล่านนาแผ่อิทธิพล ไปถึงในเมืองนั้น ๆ

ในสมัยโบราณได้กล่าวถึงเมืองขึ้นกับดินแดนล่านนามี 57 เมือง ดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองของเชียงใหม่ว่า ใน สัตตปัญญาสล่านนา 57 หัวเมือง แต่ก็ไม่ได้ระบุว่าเมืองใดบ้าง ปัจจุบันมีหลักฐานที่พม่านำไปจากเชียงใหม่ในสมัยที่พม่าปกครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. 2101-2317) และได้แปลเป็นภาษาพม่าต่อมาในปี ค.ศ. 2003 ทางมหาวิทยาลัย Yangon ได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ ZinmeYazawinหรือตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับภาษาพม่า ได้ระบุเมืองต่าง ๆ 57 หัวเมือง โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มเมือง คือ กลุ่มเมืองขนาดใหญ่ มี 6 เมือง กลุ่มเมืองขนาดกลางมี 7 เมือง กลุ่มเมืองขนาดเล็กมี 44 เมือง เช่น เมืองฝาง เมืองเชียงของ เมืองพร้าว เมืองเชียงดาว เมืองลี เมืองยวม เมืองสาต เมืองนาย เมืองเชียงตุง เมืองเชียงคำ เมืองเชียงตอง เมื่อน่าน เมืองเทิง เมืองยอง เมืองลอง เมืองตุน เมืองแช เมืองอิง เมืองไลค่า เมืองลอกจ็อก เมืองปัน เมืองยองห้วย เมืองหนองบอน เมืองสู่ เมืองจิต เมืองจาง เมืองกิง เมืองจำคา เมืองพูย เมืองสีซอ เมืองแหงหลวง เมืองหาง เมืองพง เมืองดั่ง ฯลฯ

อัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวล่านนา

ชาวไตโบราณมีรากฐานของสังคมเกษตรกรรมแบบพอเพียงและพึ่งตนเอง ในโลกทัศน์และคติความเชื่อเรื่องผี ซึ่งเหมือนกับชนเผ่าอื่น ๆ ของเอเชีย ก่อนอิทธิพลคติความเชื่อทางพราหมณ์-ฮินดู จะแผ่เข้ามาในดินแดนที่ตั้งถิ่นฐานของคนไตอย่างน้อย 1,400 ปีที่แล้วในยุคก่อนทริภุชชัย ตั้งแต่มีแคว้นทริภุชชัยภายใต้อำนาจของละโว้ ศาสนาพุทธเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาการด้านทัศนคติความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในดินแดนที่ภายหลังเป็นอาณาจักรล่านนา พุทธศาสนาเจริญขึ้นทีละน้อย และเจริญเป็นอย่างมากในสมัยพระเจ้าติโลกราชตลอดจนสมัยพระเมืองแก้ว กล่าวกันว่าถือเป็นยุคทอง

ของล้านนา แต่คติความเชื่อเรื่องผีและพราหมณ์-ฮินดู หาได้หมดไปไม่ กลับเสริมสร้างเอกลักษณ์แบบแผนโลกทัศน์ของชาวล้านนาให้มีลักษณะเฉพาะและผสมผสาน ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจส่งผลให้คติความเชื่อและศาสนามีแนวโน้ม สื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่หมู่คณะ ประกอบไปด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี จารีต กฎหมาย เป็นเอกลักษณ์ร่วมที่เป็นแบบแผนในสังคม โดยสัมผัสได้จาก วิถีชีวิต พฤติกรรม บุคลิกภาพ และถูกเก็บสะสม พัฒนา และถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังล้านนา เป็นขอบเขตทางวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย หมายรวมถึงจังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน รวมถึง ตาก และ อุตรดิตถ์บางส่วน ล้านนาเป็นชื่อต้นของอาณาจักรที่สถาปนา โดย พญามังรายมหาราช ในปี พ.ศ. 1839 ที่จริงแล้วขอบเขตอาณาจักรล้านนาไม่ได้อยู่แค่ในประเทศไทยในปัจจุบัน ในอดีตก่อนมีแผนที่ประเทศไทย ล้านนาเคยมีดินแดนกว้างขวางเข้าไปในส่วนหนึ่งของพื้นที่รัฐฉานที่อยู่ในประเทศพม่าปัจจุบัน ส่วนหนึ่งของญวนนานได้ประเทศจีน แถบสิบสองปันนา และส่วนหนึ่งของประเทศลาวตอนเหนือในปัจจุบันวัฒนธรรมล้านนา หมายถึง วัฒนธรรมที่มีแบบแผนที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่เคยเป็นดินแดน อาณาจักรล้านนาในอดีต ปรากฏให้เห็นใน วัฒนธรรมการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาความรู้ด้านต่างๆ ทั้งความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี และจารีต ซึ่งสามารถสังเกตและสัมผัสได้

จากวิถีชีวิต พฤติกรรมหรือบุคลิกภาพ ของผู้คนที่มีส่วนมากมีบรรพบุรุษสืบสายมาจากผู้ที่ตั้งถิ่นฐานในดินแดนอาณาจักรล้านนาในอดีตวัฒนธรรมล้านนา ไม่ได้มีลักษณะที่มีแบบอย่างลักษณะเดียว (Typical) เนื่องจากชาติพันธุ์ของผู้คนในล้านนามีลักษณะผสมผสาน โดยเริ่มแรกก่อนตั้งอาณาจักรได้มีชาวละว้า อพยพมาอาศัยอยู่ก่อนแล้ว จากนั้นมีชาวละว้า ลพบุรี อพยพขึ้นมาสมทบในยุค อาณาจักร หริภุญชัย และเมื่อ หริภุญชัยเสื่อมลง ชาวไตโยนจาก อาณาจักรโยนก ได้เคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก และตั้งอาณาจักรล้านนาขึ้น หลังจากนั้น ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ล้านนาได้เป็นที่รวมของชาติพันธุ์ที่หลากหลายเผ่ามากขึ้น ได้แก่ ไตลื้อ ไตเจิน ไตยอง ไตใหญ่ รวมทั้ง ชาวละว้าเดิม และชาวกะเหรี่ยง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมล้านนาได้เกิดการผสมผสานจากสายวัฒนธรรมหลักของชาวไตโยน ที่มีต้นเหง้ามาจากไทลื้อโบราณ วัฒนธรรมชาวละว้าโบราณบางส่วน วัฒนธรรมของชาวไตเจิน ไตยอง ที่มีต้นเหง้ามาจากไทลื้อ เหมือนเช่น ไตโยน และวัฒนธรรม ไตใหญ่ และพม่า ศิลปะและสถาปัตยกรรมของล้านนา ได้รับแรงบันดาลใจบางส่วนจาก พุกาม สุโขทัย และจีน แต่โดยรวมแล้วบรรพบุรุษล้านนาได้สะสมภูมิปัญญา ความรู้ในแขนงต่างๆ สร้างสรรค์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่งดงาม ไม่มีใครเหมือน มีความลงตัวและมีเอกลักษณ์ที่ล้ำค่าภายหลังจากการเสื่อมลงของอาณาจักรล้านนา วัฒนธรรมล้านนาไม่ได้เสื่อมหายไปทั้งหมด

ชาวล้านนาทั้งหลายได้สืบสานวัฒนธรรมต่าง ๆ เอาไว้ได้โดยส่วนมาก ในยุคที่เป็นเมืองขึ้นของพม่า ชาวล้านนาได้นำเอาวัฒนธรรมของพม่าเพียงเล็กน้อยมาเพิ่มเติม ทำให้มีสีสัน เช่น อาหาร ศิลปะ สถาปัตยกรรม เมื่อล้านนาได้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม วัฒนธรรมจากสยามได้ไหลบ่ามาสู่ดินแดนล้านนา ทำให้เกิดการผสมผสานและรับเอาวัฒนธรรมสยามเข้ามาจำนวนมากจนปัจจุบัน นอกจากนั้นวัฒนธรรมจากตะวันตกที่ผ่านมาจากสยามที่ภายหลังคือ กรุงเทพมหานคร ได้ส่งอิทธิพลมาสู่ล้านนาอย่างท่วมท้น เช่น กษัตริย์ชาติของวัฒนธรรมย่อมมีการปรับเปลี่ยน เพื่อความเหมาะสม สัดส่วนในการปรับเปลี่ยนมีนัยสำคัญเป็นอย่างมากต่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ในวัฒนธรรม วัฒนธรรมล้านนาปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนไปมาก มีตัวแปรมากมายที่มีผลต่อการทำลายเอกลักษณ์

วัฒนธรรมล้านนา ได้แก่ ประชากรส่วนใหญ่ของดินแดนวัฒนธรรมล้านนาที่ไม่ใช่ลูกหลานคนล้านนา และลูกหลานชาวล้านนาได้ปฏิเสธวัฒนธรรมล้านนา หรือคนต่างวัฒนธรรมผู้ที่มาอาศัยและมาเที่ยวชมในดินแดนล้านนาไม่เคารพและยอมรับอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา และอีกประการหนึ่งคือการละทิ้งสิ่งดีในวัฒนธรรมล้านนาเดิม เปลี่ยนแปลงโดยรับวัฒนธรรมจากที่อื่นล้วน ๆ ไม่สร้างสรรค์ผสมผสานวัฒนธรรมเก่าและใหม่ให้สะดวกเหมาะสมและคงคุณค่าในอัตลักษณ์ล้านนา การนำเอาวัฒนธรรมล้านนามาใช้อย่างไม่ถูกต้องเหมาะสมก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่สำคัญ เช่น การนำเอาศิลปะและสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นสิ่งเคารพที่เป็นของสูง ไปใช้ในเชิงลบหลู่ บิดเบือนความหมาย หรือใช้ไปในเชิงพานิช อันเป็นการลดคุณค่า ที่มีความหมายต่อจิตใจลง เป็นต้น แล้วเราจะปล่อยให้กระแสโลกาภิวัตน์แทรกซึมและขจัดความเป็นท้องถิ่นของล้านนาที่บ่มเพาะสั่งสมพัฒนาจนหายหมดสิ้นไปในวันข้างหน้า

อัตลักษณ์ที่เป็นวิถีชีวิตของคนล้านนา ที่แสดงให้เห็นเด่นชัดว่าเป็นอัตลักษณ์ของคนเมืองหรือคนเหนือ ไม่ว่าจะเป็นด้านการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าหม้อห้อม หรือเสื้อผ้าลายต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาคำเมือง ภาษาชาติพันธุ์ บ้านเรือนล้านนา อาหารล้านนา เพลงขอ เครื่องดนตรี ได้แก่ สะล้อ ซอ ซึง ศิลปกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น สถาปัตยกรรม การสร้างอุโบสถ วิหาร หอพระไตรปิฎก หรือหอธรรม เจดีย์ ประติมากรรม เช่นการสร้างพระพุทธรูปไม้ ชาวล้านนาเรียกพระพุทธรูปว่า “พระเจ้า” แม้ในทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ชาวล้านนาเองก็มีวิถีการปฏิบัติทางศาสนพิธีที่แตกต่างจากพระสงฆ์ภาคอื่น กล่าวคือมีประเพณีพิธีกรรม เช่น สืบชะตา กินสลาก การเทศน์มหาชาติมหาเวสสันดรชาดกที่มีรูปแบบการเทศน์ที่แตกต่างไป มีการระบำธรรม อ้อกาพย์คำสอน สำนวนต่าง ๆ เช่น ปาวก้วยใบ มะนาวล่องโขง นกเขาเหิน เป็นต้นโดยผู้วิจัยจะได้นำอัตลักษณ์ต่าง ๆ แสดงไว้ในบทที่ 4 บริบทของชุมชนชาวพุทธล้านนา ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะต่อไป

พระพุทธศาสนาในล้านนา

ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่มาในดินแดนล้านนานั้น เกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์และผู้ปกครองล้านนาในยุคก่อน ถือเป็นคุณูปการอย่างยิ่งของพระสงฆ์และผู้ปกครองในแต่ละยุคแต่ละสมัยได้ตั้งใจที่จะนำหลักพุทธธรรมคำสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เทศนาสั่งสอนเข้ามาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน จึงเกิดวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนาในล้านนา หากจากกล่าวถึงพระพุทธศาสนาในล้านนาไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในล้านนาจากอดีตถึงปัจจุบัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา สามารถแบ่งเป็น 2 มิติ ดังนี้

มิติทางชาติพันธุ์ ถ้ายอมรับว่า ชาติพันธุ์ไท เคยอยู่ที่ตอนใต้ของประเทศจีน อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำแยงซีเกียง ซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้การยึดครองของชาวจีน(ฮั่น) เรียกว่า อาณาจักรอ้ายลาว จุดศูนย์กลาง อยู่ที่ มณฑลยูนนาน จะตั้งตัวมาช้านานเพียงไร ไม่อาจทราบ แต่ปรากฏ “เมืองเทียน” หรือ “เมืองเถน” ราว พ.ศ.263-323 ในสมัยขุนหลวงมั่ว (ลิมา) กษัตริย์ที่ทรงครองราชย์อยู่ในอาณาจักรอ้ายลาว ก่อนที่จะอพยพเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยในปัจจุบัน ได้รับเอาพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ โดยการนำของพระสมณทูตชาวอินเดียมาเผยแผ่ หลังจากพระเจ้ากนิษกะมหาราชทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายาน ณ เมืองชลันธร แคว้นแคชเมียร์ พระสมณทูตได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเอเชียกลาง พระเจ้ามิ่งตี้ จักรพรรดิจีนทรงรับเอาพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในจีน

พระองค์ได้ส่งทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรอ้ายลาว คณะทูตที่มามีผู้นำเอาพระพุทธรูปศาสนา และสมณทูตมาด้วย เมื่อหลวงลิวมารับเอาพระพุทธรูปศาสนา รวพ.ศ. 600 ก็ทำให้หัวเมืองไทยทั้ง 77 หัวเมือง และราษฎรจำนวนถึง 51,890 ครอบครัว เปลี่ยนมานับถือพระพุทธรูปศาสนาแบบมหายาน ภายหลัง เมื่อไทกลุ่มนี้ต่อสู้ปกป้องดินแดนกับจีน แต่พ่ายแพ้สงครามกับจีน จึงถอยร่นลงมาทางแหลมอินโดจีน ตั้งบ้านเมืองเป็นอิสระ สร้างอาณาจักรน่านเจ้า (หนังสือ เรื่องของชาติไทย ของ พญาอนุমান ราชชน เรียบเรียงเพื่อพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2483 รว 70 ปีมาแล้ว ยังมีความเชื่อเก่า ๆ ว่า ถิ่นเดิมของไทยอยู่ในดินแดนจีน และอาณาจักรน่านเจ้าเป็นของไทย แต่ถูกจีนรุกรานหลายระลอก กลุ่มหนึ่งลงมาตั้งอาณาจักรที่ราบทางภาคกลางตอนบนของไทยปัจจุบัน มีกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี) เรื่องอาณาจักรน่านเจ้าเป็นของไหนั้น ได้มีข้อโต้แย้งจากนักนักวิชาการประวัติศาสตร์โบราณคดีมานุษยวิทยาทั่วโลก และรับรู้กันมานานว่า อาณาจักรน่านเจ้าไม่ใช่ของไทย แต่เป็นอาณาจักรของ “ชนชาติไป๋, หยี่” (พูดภาษาตระกูลจีน-ทิเบต หรือ โล-โล้, หลอ-หลอ) ที่เป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมดึกดำบรรพ์ อยู่ในหุบเขา (รอบทะเลสาบเอ๋อร์ไห่) ทางตอนเหนือของมณฑลยูนนาน ศูนย์กลางตั้งอยู่บริเวณที่ปัจจุบันเรียกว่า เมือง ต้าหลี่ (ตำนานไทเรียก เมืองตาสีฟู) ด้วยผลงานศึกษาค้นคว้าวิจัยของนักวิชาการจีนและนักวิชาการนานาชาติต่างยืนยันตรงกันว่า “ไม่มีคนไทในน่านเจ้า เพราะน่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรของไทย จึงไม่เคยมีคนไทถูกขับไล่ให้อพยพหลบหนีร่นลงมาทางใต้จากจีน (มติชนรายวัน ฉบับประจำวันอังคาร ที่ 9 พฤศจิกายน 2553).

สรุปว่า ถ้าคนล้านนา หรือ คนไทกลุ่มนี้สืบสายมาจากชนชาติไท สมัยขุนหลวงลิวมา (ขุนหลวงเม้า) ที่เคยรับพระพุทธรูปจากจีนยุคจักรพรรดิถังตี้ พ.ศ. 600) และนำติดตัวมาประพฤติปฏิบัติในดินแดนใหม่นี้ ก็ยืนยันว่า ชาวล้านนา ได้นับถือ พระพุทธรูปศาสนาแบบมหายาน นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 แล้ว ดังหลักฐานสำคัญในดินแดนนี้ คือ

1) นอกประตูเมืองเชียงแสนด้านทิศตะวันตก มีพระธาตุกู่เต้า ที่สร้างเป็นปล้อง ๆ ต่อกันแบบเจดีย์จีน

2) ขุดพบลานเงินในท้องที่อำเภอเชียงแสน ซึ่งบรรจุมนตร์ของพระพุทธรูปศาสนา ฝ่ายมหายาน สาขามันตรยาน เป็นหลักฐานว่า คนไทยนำพระพุทธรูปศาสนาแบบมหายานจากจีนมา

3) ประมาณ พ.ศ. 1292 พระเจ้าอู่ขัตตรา (หลานของพระเจ้าสิงหนวัติ) ได้รับพระบรมสารีริกธาตุจากพระสงฆ์มอญ ที่มาจากเมืองสะเทิม (สุธรรมนคร) ได้สร้างพระธาตุดอยตุงตามรูปแบบศิลปะทวารวดีขึ้น เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

มิติทางภูมิศาสตร์ เมื่อถือเอาดินแดนตามสภาพภูมิศาสตร์เป็นหลัก พระพุทธรูปศาสนาเข้าสู่แดนนี้ได้อย่างไรบ้าง ขอนำเสนอข้อมูลเพื่อพิจารณา ดังนี้

1) โดยการนำมาของพระนางจามเทวี ผู้มาครองนครหริภุญชัย พุทธศตวรรษที่ 13 พ.ศ. 1205) ล้านนาในอดีต มีอาณาจักรโบราณ คือ อาณาจักรหริภุญชัย ปกครองโดยราชวงศ์จามเทวี อาณาจักรหริภุญชัย เป็นอาณาจักรมอญที่ตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน ตำนานจามเทวีวงศ์ได้บันทึกว่า ฤๅษีวาสุเทพเป็นผู้สร้างเมืองหริภุญชัยขึ้น ทูลเชิญพระนางจามเทวี เจ้าหญิงจากอาณาจักรละโว้ ให้ขึ้นมาครองเมืองหริภุญชัย ในปี พ.ศ. 1205 (ชินกาลมาลีปกรณ์) บางแห่งว่า มาครองเมืองปี พ.ศ. 1202 (ตามตำนานพระนางจามเทวีฉบับแปลและเรียบเรียงโดย นายสุทวาริ สุวรรณภาชน์) ในครั้งนั้น พระนางจามเทวีได้นำพระภิกษุ นักปราชญ์ และช่างศิลปะต่าง ๆ จากละโว้ ขึ้นมาด้วยเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วย พระเถระ 500 รูป หมู่ปะชาวที่ตั้งตนอยู่ในเบญจศีล 500 คน บัณฑิต 500 คน หมู่ช่างแกะสลัก 500 คน ช่างแก้วแหวน 500 คน พ่อเลี้ยง 500 คน แม่เลี้ยง

500 คน หมู่มอโหระ 500 คน หมอยา 500 คน ช่างเงิน 500 คน ช่างทอง 500 คน ช่างเหล็ก 500 คน ช่างเขียน 500 คน หมู่ช่างทั้งหลายต่าง ๆ อีก 500 คน และช่างโยธา 500 คน ให้ร่วมเดินทางกับพระนางเพื่อไปสร้างบ้านแปลงเมืองแห่งใหม่ให้มั่นคงยิ่งขึ้น เดินทางขึ้นมาโดยเรือตามลำแม่น้ำปิงเป็นระยะเวลานานถึง 7 เดือน จึงถึงเมืองหริภุญชัยพร้อมกับการเสด็จมาครองเมืองของพระนางจามเทวีครั้งนั้น ได้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญมาด้วย 2 องค์ คือ 1) พระแก้วขาว หรือ พระเสด็จคณิน องค์เดียวกันกับที่ประดิษฐาน ณ วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบัน 2) พระรอดหลวง ประดิษฐานที่วัดมหาวัน จังหวัดลำพูน เมื่อพระนางเดินทางมาถึงเมืองหริภุญชัยแล้ว สุเทวฤๅษีและสุทนต์ฤๅษีจึงประกอบพิธีราชาภิเษก ยกพระนางจามเทวีขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งหริภุญชัย เถลิงพระนามว่า “พระนางเจ้าจามเทวี บรมราชนารี ศรีสุริยวงศ์ องค์คตินทร์ ปันธานีหริภุญชัย” หลังจากพิธีราชาภิเษกล่วงไป 7 วัน พระนางจามเทวีทรงประสูติพระโอรส (แฝด) (ซึ่งทรงพระครรภ์มาตั้งแต่ยังทรงอยู่ที่เมืองละโว้) 2 พระองค์ พระโอรสองค์โต ขนานพระนามว่า “พระมหันตยศ” หรือ พระมหายศ ส่วนองค์รองขนานพระนามว่า “พระอนันตยศ” หรือ พระอินทวร

ในรัชสมัยของพระนางจามเทวี นครหริภุญชัยมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง ราษฎรต่างอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข พระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุงอย่างดี ตามตำนานได้กล่าวว่า พสกนิกรต่างมีใจเลื่อมใสศรัทธา สร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนถึง 2,000 วัด มีภิกษุอยู่จำพรรษาครบทุกแห่ง เมื่อพระนางขณะสงครามต่อขุนวิลังคะ ผู้นำชาวละโว้ในถิ่นนี้ ได้สร้างวัดประจำเมืองขึ้นมาอีก 5 วัด เพื่อเป็นพุทธปราการ ล้อมพระนครหริภุญชัย

พระพุทธศาสนาล้านนาในยุคปัจจุบัน

อิทธิพลจากวัฒนธรรมพุทธแบบพม่าพ.ศ. 2101- 2317 สมัยที่อาณาจักรล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า นับแต่สมัยพระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงศ์ – สมัยพระเจ้ากาวิละ ในช่วง 200 ปีที่ผ่านมา โดยการปกครองของพม่า บ้านเมืองอยู่ในสภาพเมืองขึ้น การศาสนาขึ้นอยู่กับสภาพชุมชนที่ไม่มั่นคง และมีอำนาจ ขาดผู้สนับสนุนหลัก ทำให้การพุทธศาสนาในล้านนาซบเซาลงไปมาก พระสงฆ์นักปราชญ์ที่เก่งเหมือนสมัยรุ่งเรืองไม่มี การปฏิบัติกิจศาสนาก็เป็นแบบคตินิยมที่สืบทอดมานาน บางอย่างมีการเบี่ยงเบนไปจากหลักการเดิมของ เถรวาทมาก รวมทั้งวัฒนธรรมพม่าได้มีอิทธิพลต่อวิถีชาวล้านนาหลายอย่าง เช่น

(1) นิยมบวชเป็นสามเณร มากกว่าการบวชเป็นภิกษุ การที่บวชเป็นเณร และบวชในระยะสั้น ๆ นั้น ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาในล้านนา ไม่เข้มแข็งและค่อยเสื่อมลงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันที่เพิ่มมาอีก 200 ปี (2317 – 2557 เป็นเวลารวมทั้งหมด 400 ปี ความเสื่อมถอยเช่นนี้ทำให้ไม่มีนักปราชญ์ทางภาษาบาลี และแต่งตำราที่เป็นภาษาถิ่นเกิดขึ้นในล้านนาเช่นในสมัยก่อนอีก ทั้งนี้เพราะสังคมแต่นิยมการบวชสามเณร เมื่อสร้างวัดก็ไม่นิยมสร้างพระอุโบสถ ส่วนมากวัดในชุมชนจะมีเพียงพระวิหารกับพระสถูปเจดีย์ ถึงแม้มีผู้ที่บวชพระภิกษุและอุทิศตนต่อพระศาสนาตลอดชีพก็มีอยู่บ้าง แต่ความนิยมศึกษาพระปริยัติธรรมให้เข้มแข็งก็มีน้อย ส่วนใหญ่เน้นประกอบพิธีกรรมสงเคราะห์ชาวบ้าน หรือ ประเพณีตักบาตรในสายปฏิบัติ สายครูบา เป็นเอกเทศไป

(2) พิธีแห่ลูกแก้ว แต่งตัวเหมือนเจ้าชาย ชีมา ถือตรงตามพุทธประวัติ

(3) มีรูปปั้นสิงห์แบบพม่านั่งเฝ้าประตูวัด

(4) การนับถือพระอุปคุต และการตักบาตรในเวลากลางคืนของวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ เรียกว่า “เป็งปูด หรือเพ็งพุธ” ที่ประเทศพม่า มีรูปพระบัวเข็ม ก็คือ พระอุปคุตนั่นเอง

(5) การเอาทองหุ้มพระธาตุ หรือ พระเจดีย์ เป็นธรรมเนียมนิยมของพม่า(หุ้มทองจังโก)

(6) การฟ้อนผีมดผีเม็ง แต่งตัวแบบพม่า นุ่งโสร่ง มีผ้าพันศีรษะ

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอาณาจักรล้านนา และความเป็นมาของพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่มาถึงล้านนา แสดงให้เห็นถึงความความเจริญของพระพุทธศาสนาแต่ละยุคตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวพุทธล้านนานั้นมีความยึดมั่นในหลักปฏิบัติตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน จึงเป็นเสมือนเบ้าหล่อหลอมจากคนในอดีตสู่การสืบทอดจนถึงปัจจุบัน ความภูมิใจในความเป็นชาวล้านนา กอปรกับวิถีวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้แห่งความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงส่งผลมาถึงคนในปัจจุบัน

บทสรุป

การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนาภาคเหนือ โดยยึดหลักและสอดคล้องกับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อชุมชนชาวพุทธล้านนาภาคเหนือ กล่าวได้ว่าเป็นความเชื่ออย่างมีเหตุผลของบุคคลที่มีต่อศาสนาพุทธ ซึ่งอาจจะมากน้อยแตกต่างกันไป อันนำไปสู่การปฏิบัติตนเพื่อทำความดี ในที่นี้จึงสามารถให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ “ความศรัทธา หรือความเชื่อ ทางพระพุทธศาสนา”

1. ความเชื่อในพระพุทธเจ้า เป็นความมั่นใจในฐานะที่ท่านเป็นบุคคลต้นแบบที่ยืนยันถึงความสามารถของมนุษย์ว่า เป็นผู้มีสติปัญญา ความสามารถที่จะฝึกหรือพัฒนาให้บริบูรณ์ได้สามารถหยั่งรู้หลักธรรม บรรลุความหลุดพ้นเป็นอิสระ ไรทุกข์ล้อยเหนือโลกธรรมและมีความดีสูงสุดเลิศ ที่แม้เทพเจ้าและพรหมก็เคารพบูชา

2. ความเชื่อในพระธรรม ได้แก่ ความมั่นใจในความจริงและความงดงามที่พระพุทธเจ้า ได้แสดงไว้ว่าเป็นสิ่งที่พระองค์ใดคนพบ ปฏิบัติเห็นผล ประจักษ์กับตนเองแล้วจึงนำมาประกาศเปิดเผยไว้ธรรมคือกฎแห่งธรรมชาติเป็นกลางและเที่ยงธรรมต่อทุกคน ผู้ใคร่จักพัฒนาตนเองให้มีสติปัญญานำความรู้ทางธรรมหรือความจริงนี้มาไขประโยชน์ต่อสิ่งทั้งหลาย ด้วยความรู้เท่าทันสภาพความเป็นจริง ก็จะแก้ปัญหาได้ดีที่สุดและมีชีวิตที่ดีที่สุด

3. ความเชื่อในพระสงฆ์ พระสงฆ์คือ ผู้สละบารมีเวียนมาบวชในพระพุทธศาสนาได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ความเชื่อในพระสงฆ์คือ ความมั่นใจในกลุ่มบุคคลนั้นว่ามีธรรมเป็นรากฐาน เป็นผู้มีจิตใจทางทุกขแมจะมีพัฒนาการทางจิตปัญญาในระดับต่างกัน แต่ก็อยู่รวมกันด้วยดีด้วยการรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม

สรุปได้ว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์หรือเรียกว่าพระรัตนตรัยอันเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีเหตุและผล รวมทั้งต้องมีปัญญากำกับไว้อยู่เสมอ

องค์ความรู้ใหม่

การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนาภาคเหนือ ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วย เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อวิบาก, เชื่อผลของกรรม, เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นหลักความเชื่อที่ก่อปรด้วยปัญญา หลักความเชื่อดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันปฏิบัติให้เห็นจริง ได้ประโยชน์ในปัจจุบันและในภพหน้า เป็นหลักการใหญ่ที่คนในชุมชนชาวพุทธล้านนา มีความเชื่ออย่างนี้ ประโยชน์ของความศรัทธาทำให้ชุมชนชาวพุทธล้านนาใช้

ชีวิตด้วยความไม่ประมาท มุ่งพากันสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความเชื่อความศรัทธา นั้น ๆ ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีในรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นมีความเชื่อในพระพุทธเจ้า จึงสร้างกิจกรรมผ่านประเพณีที่สำคัญ ๆ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง การบวชสามเณรซึ่งเป็นหน่อเนื้อของสมณะ สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ด้วยการอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา วัฒนธรรมไทย เป็นหน้าที่ของคนไทยที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์เพื่อให้ชาติของตนเองมีวัฒนธรรมที่รุ่งเรืองเป็นที่ยอมรับของต่างชาติ เพราะชาติที่มีวัฒนธรรมย่อมแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาตินั้น ด้วยการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยปฏิบัติได้ดังนี้

1) การอนุรักษ์และส่งเสริมทางด้านจิตใจ ปัญหาทางด้านจิตใจที่เกี่ยวกับคตินิยม เนติธรรม วัตรธรรม และสัทธรรม ควรที่จะส่งเสริมให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

2) การอนุรักษ์และส่งเสริมระเบียบประเพณี ทำประเพณีประจำชาติให้มีความหมายในทางดีงามช่วยกันส่งเสริมและปฏิบัติกันอย่างจริงจัง

3) การอนุรักษ์และส่งเสริมทางวรรณกรรม ทำวรรณกรรมให้สูงค่ามีความไพเราะกินใจ อำนวยประโยชน์ในด้านวัฒนธรรมแก่ผู้อ่านโดยสร้างวรรณกรรมให้มีคตินิยม เนติธรรม วัตรธรรม และสัทธรรม แฝงอยู่ด้วยจะทำให้เป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง

4) การอนุรักษ์และส่งเสริมทางศิลปกรรม ทำศิลปกรรมให้มีความหมายทางคตินิยม เนติธรรม วัตรธรรม และสัทธรรมจะทำให้ศิลปกรรมมีค่าสูงทางศิลปะสอนให้ผู้ดูเห็นคุณค่า

การอนุรักษ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมวัฒนธรรมจะสามารถดำรงความเป็นชาติไว้ได้ สามารถสร้างความกลมเกลียวภายในชาติได้ ก่อให้เกิดความสามัคคีภายในชาติ

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539)พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525) พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชาญการพิมพ์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2538).พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่

32). กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2545) แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะและ

วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. (2545 -2549). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน).(2538).ความจริงที่ต้องเข้าใจ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย

สวัสด์ พินิจจันทร์.(2537).คตินิยม. กรุงเทพมหานคร : กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์.(2536).ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.

พริ้นติ้งเฮาส์

สุพัตรา สุภาพ.(2525).สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี.

กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช

อานนท์ อาภาภิรม.(2515).มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

บำรุงนุกุลกิจ

ทิดกร สอนภาษา.(2551) “ภาษาไทย ชัดใจปู่ : เอกลักษณ์-อัตลักษณ์”. คมชัดลึก City life, ฉบับที่

445, (23 มี.ย. 2551).